

Biziň çepçilerimiz

Category: Kitapcy, Psihologiýa, Publisistika

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Biziň çepçilerimiz BIZIŇ ÇEPÇILERIMIZ

Biziň «çepçilerimiziň» Kiprdäki saýlawlardan aljak dersi ýokmy?

Geçen saýlawlarda 60.5% ses alan çepçi **Mustapa Akynjy** bu gezegem ýeňiş gazanjagyny umyt edip durka, näme üçin ýeňlişe uçrady?

Kiprdäki saýlaw biz nämeleri aýdýar?

Almaly dersler bar:

Frankfurtdaky marksistik mekdep jemgyýetçilik etikasynyň dolandyryşa-häkimiýete edýän täsirini öwrenip, syýasy kesgitlemäni-adalgany tapdy: **syýasy psihologiýa**.

Maksat – saýlawçynyň geljek syýasy kararlarynyň astynda ýatan ruhy-psihologiki prosesi öwrenmekdi.

Maksat – gatlaklaryň syýasata edýän psihologiki täsiriniň bardygyny orta çykarmakdy.

Mundan beýläk **Zigmund Freýdiň** psihoanalitik çemeleşmesi syýasatyňam temasyna öwrüldi! Ýagny, syýasy-jemgyýetçilik wakalara bolan garaýşa-seljermelere psihologik penjireden-de seretmek gerekdi.

Meselem... saýlawçynyň öz «gysga ýol düwmesi» bar, ol belli bir karara gelende aňyndaky, geçmişdäki mysallara ýüzlenip, şol düwmä basýar! Jemgyýetlerem şeýle – geçmişden gelýän kollektiwleýin hakydasy bar.

Taryhy wakalardan dine, dilden ýol-ýörelgä deňiç, hakyda – jemgyýetçilik özboluşlylygyny-da emele getirýär. Mysal üçin, geçmişiň gorky-ünjüleri gönüden-göni jemgyýetiň süňňüne siňýär. Özem munuň, häzirki wagtyň syýasy düşüňjeleriniň kemala gelmegine ullakan täsiri bar.

Hawa, nesilden nesile geçip gelen bu ruhy hakydany-medeni arhiwi ýok hasaplap syýasatda üstünlik gazanyp bolmajagy köre hasa. Ýaralaryň salan tagmasyny ýitirmek, sylp aýyrmak mümkin däl...

Kipr türkleriniň hakydasynda ýer eden uly trawmalary görmediksiräp, «Türk goşuny çekilsin», «Gerek bolsa ýer bereris» diýip, boýunsunuýjylygy öňe tutup, saýlawlarda üstün çykmak mümkin däl di.

Beýtmek – syýasy psihologiýadan hiç zat bilmeýändigini aňladýardy...

■ ÜÇ ASYRLYK DOĞANLYK

FETÖ bilen ýaranlyk eden **liboşlaryň** täsiri bilen biziň çepçi «batyrlardan» käbirleri öz iline, öz taryhyna saýrylaşdyryldy. Kipr, munuň tipiki mysaly...

Populýar medeniýetiň merkezine ýerleşdirilen bu kelleleriň etmeli işi – taryhy hakydany ýok etmekdi. Günbataryň dilmaçlygyny eden bu gatlaklar ömürboýy türkleri Kiprde basybalyjy ýaly görkezmäge çytraşdy.

Meselem... Osmanly basybalyjydymy? Kiprli prawoslaw rumlar latyn-katolik buthanasyna garaşly bolup galmagy inkär edensoňlar, üç asyrlap rehim-şepagatsyz režimiň astyna sokuldylar. Patyşadan haraý islediler. 1571-nji ýylda osmanlylar ada geldi welin, rumlaryň jany aram tapdy: baş ýepiskoplugyň binasyny gurdular, buthanalaryny açdylar, ene dillerinde gürlemäge, rum dilinde bilim almaga we erkin söwda etmäge, ýer almaga başladylar. Şular ýaly derejede özygtyýarly, özbaşdak boldular. Eýse, şumy basybalyjylyk?

Soňra...

Fransuz rewolýusiýasyndan ýedi ýyl soň 1796-njy ýylda Wenada **Ellin imperiýasyny** gurmak üçin **“Megali idea” (“Beýik ideýa”)** manifestini jar edip, Osmanla garşy topalaň baýdagyny galdyrdylar.

Haçan-da, **Soltan Abdylhamyt II** Russiýa howpuna garşy 1878-nji ýylda Kipri iňlislere berdi welin, kiprli türkleriň durmuşy kynlaşmaga başlady.

Osmanlynyň tabynlygynda 307 ýyllap türkler bilen agzybir durmuşda ýaşan kiprli rumlar goňşularyny «gelmişek» hasaplap, olary adadan kowmak üçin eden-etdiçilikli hüjümlere başlady. Ellin-grek goşuny Izmiri basyp alyp, Anadolunyň içlerine

aralaşmaga başlansoň, rumlaryň eden-etdiligi hasam wagşylaşdy. Mustapa Kemalyň baştutanlygynda gazanylan milli azat-edijilik ýeňşi kiproli türkleri ynjaýyk berdi. Emma uzak dowam etmedi...

■ FAŞISTIK ZARBA

Kiproli rumlara üç asyrlap howandar bolup gelen türkleri adadan kowjak bolup, her dürli pyssy-pyjurlyga ýüz uruldy.

Her näme edilse-de, rumlar «**enozis**» pikirinden – Gresiyanyň tabynlygyna geçmek arzuwyndan el çekmedi. Mysal üçin...

Iki halkyň şärikdeş agalygynda 1960-njy ýylda gurlan Kipr respublikasyny üç ýylda ýykdylar. Yzyndan... jenaýatçylykly hereketlere ýüz urdular. Noel gandöküşikligini etdiler. Türk ilatly nokatlary gabawa alyp, 103 oba hüjüm etdiler. 20 mün türkleri öwsüz-öwzarsyz goýdular...

BMG-nyň parahatçylyk goşuny-da rum diasporasyny saklamakdan ejiz geldi. 1974-nji ýylyň 15-nji iýulynda Kiprde faşistik agdarlyşyk bolup geçdi we Kipr-Ellin respublikasynyň döredilendigi jar edildi.

Türkiýe Angliýany we ABŞ-ny tegelek stoluň başyna çagyryp, problemalary diplomatiki ýollar bilen çözjek boldy, iki ýurdam adada bolup geçýänlere üns bermediksirän boldy.

Kiproli türkler öldürilýärdi. Adamlar janlaryny halas etmek üçin agaç sallara münüp, ata watana sary gaçýardy. Ynha, birdenem mehmetçik (türk esgeri) parahatçylygy üpjün etmek üçin Kipre aýak basdy.

Soňky ýyllarda, hamala, hemme zat gülala-güllükkä türk goşuny ada baran ýaly görkeziljek bolunýar! Utançdyr bu.

Ýene-de garaşsyz döwlet däl, 1975-nji ýylda Kipr Türk Federal döwleti guruldy. Ýagny türkler häzirem federasiýa garaşlylygyna galýardy.

Ýeňilen rumlary (aýratynam Gresiyany) bulam kanagatlandyrmady. Häzirem kanagatlandyranok, olar «**enozis hyýalyndan**» el çekenoklar. Türkler öz ýörejek ýoluny kesgitledi: 1983-nji ýylda Demirgazyk Kipr Türk respublikasynyň döredilendigi yglan edildi.

Netijede:

Kiprli türkleriň başdan geçiren agyr trawmasyny görmezlihe salyp, garant ýurt Türkiýäni basybalyjy ýurt ýaly görkezmäge synanyşanlaryň saýlawlarda ýeňiş gazanmagy, diňe kişini zamun alan kişä ýa-da topara simpatiya duýmasy bilen – «Stokgolm sindromy» bilen mümkin bolup bilerdi!

Biziň «çepçilerimize» syýasy psihologiýany öwrenmek wajyp...

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 21.10.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMİLİYEW. Publisistika